

'Brine me što ima jako malo reperica, treba ih osnažiti'

Tekst **DUBRAVKO JAGATIĆ** Fotografije **KRISTIJAN SMOK, NIKOLA BLAGOJEVIĆ**

Sciljem da se omogući mladim europskim repericama da koriste alate, glazbenu mrežu i medijsku pokrivenost koji su potrebni za osnaživanje njihovih karijera i kako bi njihova glazba bila dostupna što većem brojem ljudi, ekipa zaljubljenika u hip hop iz Francuske, Belgije, Portugala i Hrvatske udružila se i uz pomoć europskih sredstava pokrenula projekt „She Raps“ (One repaju) kako bi iskustvom i znanjem pomogli i osnažili mlade reperice koje stupaju na scenu.

Iako je rap najslušaniji glazbeni žanr u svijetu, posebno među mladima, u njemu su dominantno zastupljeni muškarci. Tako trenutno od 68 rap pjesama na ljestvicama Spotifyja u Francuskoj, Portugalu, Hrvatskoj i Belgiji - zemljama uključenim u projekt „She Raps“ - samo su dvije izvele žene, dok je zastupljenost reperica na top ljestvicama svega tri posto. Upravo zbog te činjenice je uz potporu programa Kreativna Europa iza kojeg stoji Europska unija pokrenut prvi međunarodni inkubator za osnaživanje i profesionalizaciju reperica.

U FRANCUSKOJ, BELGIJI, PORTUGALU i na Balkanu 28 reperica koje odabere žiri prolaziti će edukaciju i svojevrsni trening na lokalnoj razini tijekom tri mjeseca. Pobjednice iz svake zemlje pridružiti će se grupi od 10 umjetnica kako bi zajedno snimale i imale turneje u 2025. po cijeloj Europi, pa tako i u Hrvatskoj. Deset najboljih nastupit će u Zagrebu u veljači 2025 kao i na vodećem europskom hip hop festivalu Les Ardentes u belgijskom Liegeu.

Područje Balkana pokriva Filip Ivelja, poznatiji kao Phat Phillie, jedan od najpoznatijih njegovatelje hip hop kulture i dugogodišnji

urednik radijske emisije „Blackout“ te promotor hip hopa kojeg smo zamolili da nam ispriča kao je došlo do suradnje na projektu „She Raps“. „Preko jedne kolegice iz Rotterdama dobio sam poziv francuske agencije RAFE koja je već na lokalnom nivou odradila projekt ‘Rappeuses en liberte’ (Reperice za slobodu) pa su se ponukani uspjehom odlučili aplicirati za EU projekt koji bi uključivao i druge europske zemlje: Portugal, Belgiju, Hrvatsku i preko nas cijelu bivšu Jugoslaviju. Moja organizacija Blackout Hip-Hop lokalni je partner, trebali smo priložiti tonu papirologije za što je zaslužna moja supruga Sara, naposljetku je projekt bio odobren i službeno krenuo u siječnju mojim odlaskom u Pariz na trodnevni kick-off sastanak i upoznavanje svih europskih partnera. Prije nekoliko dana pustili smo i svoju prvu press objavu, a od 21. 5. do

NAJPOPULARNIJA SRPSKA REPERICA SAJSI MC ODNOSNO IVANA RAŠIĆ TRMČIĆ

12. 6. sakupljamo prijave te žiri odlučuje kojih će osam cura s Balkana doći u Zagreb na desetodnevne radionice u akademiju United Pop.“

Jedan od temeljnih razloga za ovaj projekt bio je podatak da su reperice slabo zastupljene na top ljestvicama i u medijima pa smo zamolili Ivelju da nam kaže svoje mišljenje o tome. „I mene je iznenadila ta informacija. Bio sam siguran da su cure zastupljene puno više. Od početka pojavljivanja hip hopa u Bronxu 1973., ambijent u kojem se rap razvijao u svim svojim elementima nije bio adekvatan za pripadnice ljepšeg spola s obzirom na to da su to u početku bili parkovi i community centri gdje su se uglavnom u to vrijeme skupljali mladi pripadnici crnih i latino bandi. Iako od prvih službenih rap izdanja imamo ženske izvođače, osobito na etiketi Sugar Hill, grupu The Sequence u kojoj je jedna od članica bila Angie Stone te MC Sha-Rock iz grupe The Funky Four Plus One, evidentan je nesrazmjer u prisutnosti žena u hip hopu. Čovjek bi pomislio da će 2024. situacija biti drugačija, vjerojatno i jest uspoređujući je s počecima, ali i dalje je to nedovoljno. Rap je tradicionalno dosta tvrdi glazbeni žanr, iako se to do danas jako razvodnilo. U početku možda i nije bio toliko interesantan ženama zbog svog ‘macho’ senzibiliteta, ali danas postoje svi preduvjeti da balans bude bolji. Upravo smo se zato i upustili u projekt ‘She Raps’ da pokušamo dokučiti u čemu je problem i da napravimo korak naprijed.“

NI U REGIJI NIJE NIŠTA BOLJE STANJE nego u Europi pa smo za mišljenje pitali tri najistaknutije reperice i MC iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije za mišljenje o ovoj tematici. „Na Zapadu ništa novo, kako bi se reklo“, rekla

PROJEKT 'SHE RAPS' (ONE REPAJU) pokrenula je skupina zaljubljenika u hip hop iz Francuske, Belgije, Portugala i Hrvatske. To je prvi međunarodni inkubator za osnaživanje i profesionalizaciju reperica, a financira ga Europska unija. Deset najboljih nastupit će u Zagrebu i u belgijskom Liegeu

➤ MIRELA PRISELAC REMI,
PJEVAČICA GRUPE ELEMENTAL, U
PROJEKTU 'SHE RAPS' SUDJELOVAT
ĆE KAO JEDNA OD EDUKATORICA

FOTO: KRISTJAN SMOK

je Mirela Priselac Remi, pjevačica i reperica grupe Elemental te pojasnila svoje mišljenje. „Ovo je zatečeno stanje koje već desetljećima, otkako je rap žanra, vlada i dominira. Zašto je tome tako, ja još uvijek nisam dokučila do kraja. No mi žene smo uporne i borbene, promijenile smo i mnogo značajnije omjere koji nam nisu išli u prilog, pa ćemo i ovaj. Rekla bih da se u posljednjih desetak godina klima prema repericama značajno mijenja, a za to su zaslužne iznimno prodorne i sposobne autorice i izvođačice koje su lučonoše promjene, najviše u SAD-u. Vjerujem da će i ostatak svijeta, pa tako i EU, držati korak. Ovakvi projekti svakako pomažu tom trendu veće prisutnosti ženskih glasova u rapu“, rekla je.

SANELA HALILOVIĆ SASSJA, JEDNA OD NAJVEĆIH hip hop i rap zvijezda u Bosni i Hercegovini, donekle se slaže s Remi. „Žena je više u igri nego prije 15 godina i ja to samo tako mogu gledati, ponosna sam i rast će to i dalje. Voljela bih da se makne taj marketinški moment oko žena u muzici. Na primjer, nedavno sam vidjela PR tekst naslova 'Novi singl benda togitogimena s tri ženska vokala', žene trebaju prestati s pristajanjem da su samo lutke u muzičkoj industriji i prihvatit se lutkarstva i konkretnog biznisa. Na Balkanu sad čekam jaku muzičku producenticu, reperice smo dobili“, rekla je. Za mišljenje smo pitali i najveću srpsku repericu Sajsji MC, odnosno

Ivanu Rašić Trmčić. „To me ne iznenađuje, ali me zabrinjava. Rap kao forma daje mogućnost kreiranja bez klasičnog muzičkog obrazovanja pa je vrlo prijemčiva za mase jer pjesmu možete napraviti relativno brzo i bez puno troškova. Zato su ti podaci jako poražavajući jer su manifestacija nejednakosti i predrasude da rap nije za djevojčice i da nisu dobrodošle, pogotovo ako se ne drže slijepo matrice koja je postavljena. Što to znači? To znači da iako se odlučite baviti rapom, da bi bile prihvaćene morat će ukalupiti i obrađivati teme na način na koji to rade muške kolege. Svako izlaženje iz matrice, svaka inovacija znače i neminovno

**'TRENUTAČNO
od 68 rap pjesama
na Spotifyevim
ljestvicama u zemljama
uključenima u projekt,
samo dvije izvide
žene, a zastupljenost
reperica na top
ljestvicama je tri posto'**

neprihvatanje i neodobranje. Iz vlastitog iskustva mogu reći da se moja umjetnost gledala kroz dvostruku lupu samo zato što sam žena, što zna biti naporan i iscrpljujući muzički put i nije za svakoga. Cijela poanta je stvoriti okvir gdje će biti dobrodošli različiti senzibiliteti, tome trebamo stremiti“, rekla je.

REMI JE 2011., S SHOTOM IZ SVOJE GRUPE te reperom Frenkijem iz BiH, sudjelovala u europskom projektu „Diversidad: The Experience Album“, s brojnim glazbenicima, repericama i reperima iz Europe. Stoga smo je pitali koliko ju je to iskustvo obogatilo i promijenilo možda neko njezino dotadašnje viđenje rapa i hip hopa i pomoglo joj u daljnjoj karijeri. „Sudjelovanje u projektu 'Diversidad' uvelike mi je pomoglo da pronađem uvjerljiv i hrabar glas u sebi. Našla sam se u okruženju s još 20-ak umjetnika i umjetnica iz cijele Europe i morala se etablirati i pokazati svoje sposobnosti, bez prevelike pripreme, oslanjajući se isključivo na vlastiti talent i vještinu da skladam, pišem i izvedem pjesme u trenutku, 'prima vista'. Tu sam shvatila da mogu, da sam dovoljna i da vrijedim - život na Balkanu naučio me da uvijek prvo pomislim da 'nisam dovoljna' i da sumnjam u sebe. Kroz 'Diversidad' našla sam svoje samopouzdanje u radu s talentiranim ljudima koji su me vidjeli kao sebi ravnju. Jednom kad sam to osvijestila, kada sam 'napunila baterije', ništa mi to više nije moglo

promijeniti. Balkanska scena tada mi je postala igralište za moje ideje, talent i jedinstvenost. Vratila sam se iz 'bijelog svijeta' uvjeren da bih mogla uspjeti bilo gdje, ali sam odabrala Balkan jer sam uvidjela da ovdje ima mnogo posla i mnogo kamenčića koje moram okrenuti, kako bi mladi ljudi imali raskrčen put pred sobom. Svoje samopouzdanje pronađeno i kroz 'Diversidad' koristim da osnažim druge jer svim bićem vjerujem u ideju zajedništva i solidarnosti. Ne samo ženske ili muške, nego ljudske", rekla je.

I upravo u toj činjenici leži prednost projekta "She Raps" koji želi pomoći mladim repericama da dođu do izražaja. Kako je to, ne samo u hip hopu već i u mnogim drugim glazbenim žanrovima veliki problem, pitali smo Remi što je najteže mladim repericama. "Čini mi se da je najteže probiti prvu barijeru, a to je ona psihološka u pitanju svake umjetnice prema samoj sebi: 'što je to što me čini drukčijom od ostalih' ili 'što je to što ja umijem i što me čini posebnom, a da ne može bilo tko drugi?'. Često su najveće prepreke u nama samima. I to je sasvim normalno jer su to sve formativna pitanja i dvojbe koje prolaze mladi na svom putu ka nalaženju vlastitog umjetničkog glasa. Ako gledamo širu sliku, onda bih rekla da je moja zadaća, ali i mojih etabliranih kolegica umjetnica da osiguramo pozitivnu klimu i preduvjet za mlade koji dolaze. Naša je dužnost da olakšamo put mladima, pokazemo im prečace i prenesemo dio vlastitog iskustva na njih. Upravo zato iznimno rado sudjelujem u programima koji su edukativni jer ih smatram savršenom platformom za prenošenje znanja - situacije koje su meni bile mučne ili teške iskorištavam kao primjer i priliku da nekom drugom olakšam život. Stvaramo atmosferu lakoće, što će onda uvelike pomoći mladima u odnosu s medijima, scenom, društvom uopćeno, ali i sa samima sobom", rekla je.

REMI ĆE U "SHE RAPS" SUDJELOVATI kao jedna od edukatorica, a što će sve još "proći" djevojke iz regije koje se prijave ispričao je Phat Phillie. "Uz Remi, plan mi je pozvati i profesionalce iz glazbene industrije da održe svoje master classes: Daria Draštatu iz Dallas Recordsa, ujedno predsjednika Runde i Impale, Edu Maajku, Kooladea, Jana Kinčla, Gorana Komeričkog s Hrvatskog radija i Marina Gospića, voditelja akademije United Pop. Ideja je posjetiti radijsku emisiju 'Heat' na Yammat FM-u, pokazati djevojkama neke od glavnih povijesnih mjesta dugogodišnje zagrebačke hip hop scene koja ove godine slavi i 40. obljetnicu, a vjerojatno i zanimljivu turneju zagrebačkih grafita Kreše Golubića da bismo djevojke bolje upoznali s bitnim elementima hip hop kulture", rekao je. No upravo je djelovanje na hip hop sceni u regiji jedan od najvažnijih momenata u karijeri pa smo i naše sugovornice iz Srbije i BiH zamolili da kažu kako pomoći mladim repericama da dođu do

FOTO: NIKOLA BLAGOJEVIĆ

■ UREDNIK EMISIJE 'BLACKOUT' I PROMOTOR HIP HOPA FILIP IVELJA ILI PHAT PHILLIE SURADUJE NA PROJEKTU

izražaja. „Generalno govoreći, nevezano za spol ili rod, najteže je stvoriti originalno djelo u bilo kojoj umjetnosti, a u isto vrijeme to je i najlakše, ali samo ako ste našli vlastiti glas i raskrstili da prihvaćanje društva ili grupe ne smije biti presudno. Dodvoravanje i manipulacija vas odvođe dalje od cilja. To bi trebao biti prvi korak, on je ujedno i najteži, a kasnije se vaša umjetnost brusi“, rekla je Sajsi MC. Isto pitanje postavili smo i Sassji. „Imaju žene sada pažnju medija baš zbog ovakvih projekata i potreba tržišta za ženama u ovom biznisu. Ali na Balkanu nismo još ni 10 godina u toj priči i treba vremena i različitih žena kroz medije. Sve je proces, a ovdje smo na početku, što je sasvim OK s obzirom na odnos broja stanovnika u regiji i zemljama razvijenije Europe“, rekla je. Filip Ivelja smatra da će dobra pjesma i dobra

reperica uvijek naći put do publike. „Dobar materijal uvijek nađe svog slušatelja, ali velika je istina da domaći i regionalni hip hop, ženski i muški, nema medijsku, koncertnu ni sponzorsku podršku te da su nam potrebni profesionalci iz hip hop miljea na tim krucijalnim pozicijama, ali je potrebna i smjena generacije koja održava status quo. Zagreb ima jednu radijsku hip hop emisiju. U moje vrijeme i emisije 'Blackout' na Radiju 101, svaka radijska stanica je imala jednu specijaliziranu hip hop emisiju. To je vidljivo i u broju koncerata svjetskih rap zvijezda na domaćem tržištu, uglavnom nas zaobilaze sve velike turneje, čast izuzecima jer je Charm Music doveo 50 Centa i Busta Rhymesa u Arenu Zagreb. Situacija je takva da se moramo zadovoljiti manjim, specijaliziranim rap koncertima na kojima se skupi nekoliko stotina ljudi ili čekati festivale Exit ili Sea Star da vidimo nekog velikog poput Black Eyed Peas ili Wu-Tang Clan. Mi smo 10 godina dovodili najveća imena na festival Fresh Island na otok Pagu: Snoop Dogg, Migos, Sean Paul, Stormzy, Burna Boy, Stefflon Don, Eve, Chris Brown itd., ali domaća publika nije htjela biti dio toga pa smo se uglavnom fokusirali na engleske i francuske turiste. Ali ako su Remi, Sassja, Sajsi, Mimi, pa čak i Freekind uspjele doprijeti do fanova, festivala i medija znači da pjesma i fan baza ipak u konačnici znače sve“, rekao je.

ŽIRI PROJEKTA „SHE RAPS“ ĆE ODABRATI 28 reperica iz Francuske, Belgije, Portugala i s područja Balkana koje će potom proći edukaciju i svojevrsni trening od tri mjeseca. Sve zainteresirane djevojke mogu se javiti na stranici rappeusesenliberte.com/sheraps/, na kojoj će biti detalji videoprijave. „Radi se o dva videa koje će djevojke morati poslati, jedan će biti njihova usmena biografija i zašto baš ona treba biti jedna od osam cura s Balkana koja će doći na radionicu u Zagreb. Drugi video mora pokazati njezin rap talent, kratku a cappella izvedbu ili uz instrumental po njenom izboru. Nakon detaljnih radionica na kojima će se raditi na usavršavanju mladih umjetnica, održat ćemo interni nastup i odabrati dvije najtalentiranije djevojke i poslati ih na dodatno usavršavanje s pobjednicama iz drugih zemalja“, ispričao je Ivelja.

Uz Blackout Hip Hop iz Hrvatske koji je prošle godine proslavio 30 godina postojanja, partneri projekta „She Raps“ su Rafe Productions iz Francuske i nositelj projekata inkubatora "Rappeuses en Liberté" i "She Raps" s velikim iskustvom u kulturnim projektima sa snažnim društvenim utjecajem, Skoola iz Portugala, glazbena škola za djecu od 10 do 18 godina različitog društvenog i ekonomskog podrijetla, te Les Ardentes iz Belgije, osnivač najvećeg hip hop festivala u Europi. Projekt će također podupirati partnerske organizacije EMEE (Belgija), Popakademie (Njemačka) i Sveučilište Paris 8 Saint-Denis (Francuska).

'U POČETKU RAP MOŽDA nije bio interesantan ženama zbog svog macho senzibiliteta, ali danas postoje svi preduvjeti da se približimo nekakvom balansu', smatra Phat Phillie